

Foaia Școlară

Revistă pedagogică-culturală

Organ oficial al revizoratului școlar de Bihor.

CUPRINSUL :

G. Stoinescu	<i>George Bota</i>
Religie și caracter	<i>George Bota</i>
Mai multă grijă	<i>C. N. Anastasin</i>
Lumină, mai multă lumină	<i>Alex. Popescu</i>
O carte pentru popor	<i>George A. Petre</i>
Mărturisire	<i>Gh. Săboleanu</i>
Insemnări	***
Partea oficială	***

Redacția și Administrația :
Oradea, Revizoratul școlar.

Oradea,
Tiparul Tipografiei Diecezane Str. Episcop Ciorogariu No. 3.

Foaia Școlară

Revistă pedagogică-culturală

Organ oficial al revizoratului școlar de Bihor.

† Gh. Stoinescu

Cu Gh. Stoinescu, învățământul nostru primar pierde o mare și reprezentativă figură. Eșit din școala normală superioară de institutori, cu o întreagă pleiadă de entuziaști, Gheorghe Stoinescu a fost un factor hotărâtor în ridicarea nivelului culturii noastre naționale. Această pleiadă de institutori a format epoca redășeptării poporului prin școală. Dintre ei și-a recrutat Spiru Haret elementele de luptă și de muncă pentru marea operă de culturilizare și de ridicare a poporului.

În Gh. Stoinescu și-a găsit Spiru Haret omul de muncă cinstită și neobosită, colaboratorul plin de entuziasm, priceput mai mult ca oricine în treburile școlare, devotat până la steire serviciului său. Ca revizor și apoi ca inspector școlar, el a știut să împace marile interese ale școlii cu necazurile învățătorilor, pe care-i privea totdeauna nu ca pe niște subalterni robi ai ordinelor, ci ca pe niște tovarăși de luptă în greaua cale de apostolat. Drept și apărător al dreptății până la încăpățănare, Gh. Stoinescu era în același timp bun și îngăduitor cu învățătorii cari își înțelegeau menirea lor. L-am văzut, l-am cunoscut de aproape și l-am înțeles în toată înălțimea sufletului său. Aducea cu sine ceva din epoca entuziasmului din trecut

și simțea lângă el indemnul la sacrificiu pentru binele neamului. Apostol entusiast și priceput, de rasă, Gh. Stoinescu a jucat un rol covârșitor pentru regiunea noastră școlară. Preocupat să ne dea organe de control la înălțimea vremurilor și care să fie la rândul lor frați mai mari de luptă ai învățătorilor, Gh. Stoinescu, muncise și la noi ca și în alte părți cu o răbdare de necrezut. Se simțea ostenit trupește și ne-o spunea adesea, dar puterea sufletului său, înflăcărată de iubirea de neam și de vremurile noi ce se urătă la orizont, l-au făcut să nu-i pese de primejdia vieții sale.

Și a murit moarte de erou, pe frontul datoriei, la masa sa de lucru, ca pildă pentru cei ce trebuie să înțeleagă că azi mai mult ca oricând se cere sacrificiu și hărnicie. Cu el perde școala întregii țări un sfernic luminat, iar noi pierdem un îndrumător și un tovarăș iubit de luptă. Suntem datori măcar acum să-l înțelegem și ca un omagiu pentru cel dispărut, să mergem holărșiți pe căile muncii cinstite, entusiaste și devotate. Viața lui Gh. Stoinescu a fost tot atât de mare ca și moartea sa: viață și moarte la datorie. Ea să ne fie călăuză în viață.

GEORGE BOTA,
insp. șef

Religie și caracter.

CAP. II.

Sentimentul religios: Frica. Umilința și supunerea. Curățenia, ideal, bucurie. Sacrificiu și iubire. Închinare și admirație. Veracitate. Ascetism și forță.

1. Sentimentul religios.

Studiul religiei a mers crescând, ea fiind privită din toate punctele de vedere, iar în ultimul timp psihologia și sociologia i-au dat locul de frunte în preocupări. Iată bunăoară cum motivează sociologia această preocupare: „Religiile sunt germeii din

care au derivat toate celelalte. Religia conține în ea, de la început, dar în stare confuză, toate elementele cari disociindu-se, combinându-se în mii de chipuri între ele, au dat naștere diferitelor manifestări ale vieții sociale.¹⁾ Iar un alt savant spune: „Religia nu este o invenție. Ea este dacă nu veche ca și lumea, cel puțin tot atât cât și lumea pe care o cunoaștem”.²⁾

Ultimele cercetări sociologice în frunte cu lucrarea lui Durkheim „Les formes élémentaires de la vie religieuse”³⁾ studiind formele primitive ale religiei, au lărgit mult câmpul de cercetare, și a arătat că nu a fost nevoie numai decât de idea de Dumnezeu, cum este cazul cu budismul bunăoară. Esențialul acestei religii constă în cele patru adevăruri nobile, cum le numesc credincioșii. Primul adevăr este durerea eternă legată de mersul lucrurilor; al doilea este că durerea își are cauza în dorință, al treilea că pentru înlăturarea durerii, e nevoie de înlăturarea dorinței; iar al patrulea adevăr arată drumul pentru a înlătura dorința. Răspunzând acelor ce credeau în religia monoteistă inițială, Lefèvre spune:⁴⁾ Prin eliminare, sau mai bine prin resorbția unei persoane divine reduse cu încetul, s'a format ipoteza monoteistă. Dumnezeu este ultimul, nu primul dintre ființele supranaturale. Deistii au luat un residuu drept un germen, sfârșitul drept început”. Prin urmare religia sub formele sale superioare nu este decât rezultatul unei evoluții lente, paralelă cu celelalte fenomene sociale. Astfel că și religia ca orice fenomen social, este imaginea societății: „Barbară societatea, barbară religia.”⁵⁾ S'a stabilit că toate popoarele au trecut prin faza fetișismului, formă inferioară de religie. Rând pe rând omenirea s'a închinat animalelor (zoolatrie), cu tendința de a împrumuta animalelor facultăți omenești (antropism). A fost mai întâiu cultul direct al animalelor în general și s'a ajuns apoi la cultul unui animal ideal. „Alături de indivizii genului balenă (vorbind de Eschimoși) există un ideal „Marea Balenă” expresia tuturor calităților fizice și morale ale speciei”.⁶⁾

Lumea vegetală a jucat un rol tot atât de însemnat din punct de vedere religios ca și fauna (Phitolatrie); de asemenea lumea minerală (litholatrie) a fost amestecată în toate credințele primitive.

¹⁾ C. Bouglé — L'évolution des valeurs — Paris - Colin 1922 — pag. 128.

²⁾ F. Max Muller — De la religion — Paris — Reinwald 1879 pag. 3.

³⁾ Durkheim — Les formes élémentaires de la vie religieuse Paris—Alcan 1912

⁴⁾ André Lefèvre — La religion — Paris — Costes 1921 pag. IX.

⁵⁾ Hesse et Gleize — op. cit. 221.

⁶⁾ Lefèvre — op. cit. 11.

Apoi izvoarele și lacurile, fluviile și mările au vorbit oamenilor limba sfântă (hydrolatrie). Focul, sub toate formele sale a fost zeul binefăcător al primitivilor (pyrolatrie); nimic nu a rămas din lumea aceasta ca să nu fie fost zeul cuiva. Și cu drept cuvânt spune Lefère, că numai printr'o resorbție lentă s'a ajuns la concepția unui Dumnezeu, la *summum genus* al tuturor lucrurilor. Oricare ar fi fost însă zeii, nimic nu au posedat fără ca să nu fie împrumut de la oameni. S'a crezut multă vreme în distincția dintre marile religii așa numite *etice* și cele primitive numite *naturaliste*¹⁾. Această distincție, la rândul său, a trebuit să cedeze în fața progresului științei religiilor. Astfel s'a ajuns la concepția că religia are altă bază decât pe Dumnezeu; „Este o religie, în realitate, oriunde o lume sacră este bine deosebită de o lume profană; peste tot unde rituri au ca scop să reguleze comunicarea între aceste două lumi; peste tot unde mituri se greșesc pe aceste rituri și participând la autoritatea lor specială, păstrează ceva din caracterul imperativ; peste tot în sfârșit, unde pentru a asigura îndeplinirea acestor forme și respectul acestor credințe, se constituie o comunitate morală, o biserică”). Iată prin urmare o bază mai largă pentru religie: *sacru* și *profanul*. Cât de greu a fost să se ajungă la o definiție a religiei, ne-o spune li. Max Muller: „Cât despre religie este foarte greu să-i dăm o definiție. Sunt mii de ani decând cuvântul s'a ridicat la suprafața limbilor; el a rămas, în timp ce lucrul pe care-l reprezintă se schimba din secol în secol, iar azi se întrebunțează a arăta tocmai contrariul de cece însemna la origină”.²⁾ Cu un cuvânt religia fiind un fenomen social în primul rând, ea nu a putut să se nască decât în societate; e patrimoniul comun de origină al tuturor celorlalte fenomene după cum am văzut. Am putea spune și mai mult că ea este izvorul și al fenomenelor psihice individuale. După Kant religia este însăși moralitatea, adică recunoașterea datoriei noastre ca porunci ale lui Dumnezeu. Noi avem conștiința că datorile sunt porunci divine; e ceva în adâncul nostru care ne spune aceasta. Iată dar cum Kant ne trece pe terenul psihologic al religiei. El arată că cel ce cantă să placă lui Dumnezeu prin fapte cari nu au în sine valoarea morală, prin acte de cult, aceia nu fac un act religios, ci o pură superstiție. Drumul către Dumnezeu, dar după Kant este moralitatea; Dupăcum vedem filozoful german îmbrățișează un câmp prea strîmt al problemei și cu drept cuvânt căci pe vremea

¹⁾ C. Bouglé op. cit. pag. 132.

²⁾ Max Muller op. cit. pag. 10-11.

sa științele sociologice nu existau; iar pe altă parte să nu uităm că avem în față pe un raționalist.¹⁾ Este o curioasă doctrină aceea a lui Kant, relativ la obiectele credinței, ca nemurirea sufletului, libertatea omenească și existența. Conceptele noastre pentru a produce în noi cunoștința, nu se pot lipsi de lumea sensibilă. Cuvintele: *libertate, Dumnezeu, nemurire*, necuprinzând absolut nici o lume sensibilă, urmează că din punctul de vedere al cunoștinței teoretice, aceste cuvinte sunt goale de orice înțeles. Și totuși, lucru bizar, ele au un sens determinat pentru practică. Noi putem lucra *ca și când* Dumnezeu ar exista; să ne simțim liberi, *ca și când* am fi în realitate; să ne închipuim viitorul nostru *ca și când* am fi nemuritori“. Se înțelege că rămânând pe terenul abstracțiunilor Kantiene, problema noastră nu va putea ajunge la o soluție psihologică pozitivă.

Pentru Schleiermacher religia ar consta în absoluta noastră dependență de *ceva* care ne determină, dar pe care noi nu-l putem determina la rândul nostru. La aceasta Hegel răspunde cam ușor, că dacă sentimentul dependenței este fondul religiei, atunci câinele este cel mai religios animal. De aceea opus lui Schleiermacher, pentru Hegel religia este libertatea perfectă; căci ea nu este nimic altceva decât conștiința pe care spiritul divin o capătă despre sine însuși prin intermediul spiritului finit.²⁾ După cum se va vedea mai departe ambii acești filozofi au intuiția a câte unei părți din ceea ce înseamnă sentiment religios; căci vom vedea că în acesta este și dependența lui Schleiermacher și libertatea lui Hegel. Dar lipsa unei psihologii, măcar atât cât avem azi, a făcut ca să se deschidă drumul spre zeificarea însăși a omului; „*Umanitatea*“ lui Comte este exemplul.

Înainte însă de a da o definiție, Müller spune că ar trebui atâtea definiții câte religii sunt în lume, căci: „Religia este un lucru în mișcare, care a trecut încă prin evoluția istorică și tot ceace putem face este să ne urcăm până la originea sale și de acolo să încercăm a îmbrățișa lanțul dezvoltării posteroare“. ³⁾

Dar iată și definiția pe care cercă el să o dea religiei: „Religia este o facultate a spiritului, care independent, sau mai bine, în ciuda simțurilor și a rațiunii, face pe om capabil să prindă infinitul sub numiri diferite și sub diferite deghizări. Fără această facultate, nici o religie nu ar fi posibilă, nici chiar cultul degradat

¹⁾ W. James -- *L'expérience religieuse* -- Paris -- Alcan -- 1908 pag. 46.

²⁾ E. Max Müller. *op. cit.* pag. 18.

³⁾ *Ibid.*, *op. cit.* pag. 19.

nu putem auzi că în orice religie e un geamăt al sufletului, sgomotul unei sforțări pentru a concepe *inconceabilul* spre a exprima ceace nu se poate, o aspirație spre infinit, o dragoste de Dumnezeu" ¹⁾ Și Müller presimțind obiecția ce i-s'ar fi putut aduce întrebându-l termenul facultate²⁾, în înțelesul de entitate de sine al idolilor și al fetișilor oricât de puțin au aplice urechea, noi *stătătoare*, arată că prin facultate înțelege un mod de acțiune iar nu o substanță. Se întăturăm dar cuvântul facultate, înlocuindu-l cu cuvântul *forță, putere sau virtualitate* și atunci religia ar fi „puterea care pune pe ont în stare să prindă infinitul“. Las la o parte argumentarea lui Müller prin care caută a dovedi că omul este capabil a prinde infinitul și deci poate fi religios. Înlocuim „facultate“ cu forță³⁾, Müller se apropie mai mult de terenul psihologic al chestiunii; ba fiind vorba de forță, observăm la acest filozof o concepție de psihologie funcționară spre deosebire de cea statică.

William James în monumentale sa „*experință religioasă*“ a privit mai de aproape sentimentul religios, căutând să-l prindă în plină acțiune ferindu-se astfel să se mai joace cu concepte. El nu s'a mulțumit a studia emoția religioasă la oameni de rând, la cari în cele mai dese cazuri ea se găsește împreună, imitată inconștient și cari prin urmare nu ne pot arăta sentimentul religios în forma sa cea mai vie și mai bogată.

De la început el caută în religie elementul personal, singurul sigur în variația de forme religioase.

„Când e vorba să prețuim valoarea fenomenelor religioase, trebuie să distingem între religia personală, parte integrantă a conștiinței unui individ și între religia colectivă, formată din rituri și instituții cari sunt produsul și patrimoniul comun al unui grup social“. Se înțelege că cu această distincție intrăm chiar pe terenul subiectului nostru fiind vorba de personalitate. Căci oricare ar fi obiectul credinței, fie sacrul, cum spune Durkheim, fie divinusul cum spune Müller, un lucru rămâne singur: *sentimentul, atitudinea psihică* și care ne interesează mai mult. Dar dacă sociologia vechiă să ne dovedească cum că și sentimentul oricare ar fi el, este născut în societate; că instituțiile exterioare vor determina viața interioară a indivizilor; nu mai puțină dreptate are și James când spune: „Istoria ne arată că cele mai multe genii religioase exercită în jurul lor o acțiune care le atrage discipoli. Aceste mici grupe de sectari fiind, pe măsura ce cresc, să-și dea organizație și să se transforme încetul cu încetul în corp eclesiasc, având un

¹⁾ F. Max Müller op. cit. pag. 17.

spirit propriu, înclinat a se întinde și a predomina, Spiritul politic și dogmatismul năvălesc atunci peste biserică născândă și turbură izvorul vieții religioase. Când auzim azi pronunțându-se cuvântul religie, noi avem totdeauna tendința să ne închipuim cutare sau culare biserică“.¹⁾

Această distincție atât de adâncă a lui James ne deschide adevărata perspectivă a problemei și ne va servi ca o dâră de lumină în tratarea întregii chestiuni. James, cu toate că privește problema sub fața sa psihologică și pragmatică, nu ni se pare totuș că se depărtează de Durkheim, care reducea fenomenele religioase la forțarea mitrei *profanului* cu *sacru*. Iată bunăoară ce spune în alt loc: „În rezumat, fără a face apel la considerațiuni teologice, nebazându-ne decât pe bunul nostru simț și pe criteriul nostru empiric, noi lășăm religiei locul său însemnat în istoria omenirii. Sfințenia (sacru) este un factor esențial pentru binele societății. Marii sfinți sunt învingători, cei mici sunt cel puțin premergători, soli, dacă nu sunt chiar inițiatori“²⁾. Firește că sacru s'a precizat la James în individualitatea sacră, căci el e psiholog dar nu e mai puțin adevărat că dualismul sacro - profan este și în mintea lui. El nu studiază sentimentul religios după formele sale exterioare, ci merge să le caute în izvorul său puternic, la geniile religioase.

Documentele cele mai importante pentru studiul nostru vor fi acelea cari vor proveni dela oamenii cei mai avansați în viața religioasă și capabili a-și da seama limpede despre ideile și motivele lor. „Natura psihologică a tendințelor religioase și semnificarea lor filozofică sunt două chestiuni de ordin diferit; dacă nu ne dăm seama de aceasta, riscăm a cădea în gravă confuziune“³⁾. Astfel James teriindu-se de o confuzie în haosul problemelor religioase și limitând subiectul său la punctul de vedere psihologic; iar pe de altă parte căutând fenomenul la oameni „avansați“ și „capabili de a-și da seama“, se așază pe un teren pozitiv. Tocmai această atitudine ne-a făcut să luăm ca punct de orientare pe James și să ne ferim cu ajutorul său de orice confuzie.

Combatând teoriile aberațiilor și stărilor morbide ale religiei, James ajunge la concluzia: „că dacă vrem să înțelegem religia nu avem defăcut de cât un lucru: să studiem conținutul imediat al conștiinței religioase“.⁴⁾ Materialismul medical, bazat pe modifi-

¹⁾ W. James — L'Experiences religieuses pag. 388.

²⁾ W. James — ibid pag. 322.

³⁾ W. James — ibid pag. 3 și 4.

⁴⁾ W. James — ibid pag. 12.

rile organice pe care le produce emoția religioasă puternică, a găsit că nu e vorba decât de stări morbide specifice. La această părere James răspunde printr'un postulat al său psihologic „*tu este nici o stare de conștiință, normală sau patologică, dela cea mai vulgară până la cea mai înaltă care să nu aibă drept condiție vre-un proces organic.*”¹⁾ Este dar o inconsecvență științifică a contesta sentimentului religios valoarea sa spirituală pentru că dă naștere la modificări organice. Căci ceace face valoarea unei stări psihice, pentru noi este sau elementul de bucurie pe care-l cuprinde, sau acordul cu restul sufletului, sau utilitatea sa practică.

Pentru a arată câtă grijă pune James când e vorba să definească un proces psihic, amintim că înainte de a da o definiție, el singur o consideră ca arbitrară.

Este consecvent pragmatismului său radical și de acea definiția sa despre religie ne pare serioasă: *Prin religie înțelegem impresiile, sentimentele și faptele individului luat a parte, întrucât el se consideră ca fiind în legătură cu aceace el consideră ca divin.*²⁾ Însăși această definiție ne arată că nu mai avem a face cu abstracțiuni goale de ale conceptualiștilor, ci cu însăși realitatea concretă: *impresii, sentimente și fapte.*

Orice om în fața naturii are o atitudine psihică a sa proprie, o intuiție spontană, care este filozofia sa. Din această intuiție spontană la unii derivă adevărate sisteme de filozofie. La toți se poate vedea o dorință de a crede în ceva, care din punctul de vedere logic poate să nu fie decât o ipoteză. Ipoteze găsim în fruntea științelor, ipoteze în fondul sistemelor filozofice. Iar despre ipoteză nu se poate spune că este sau nu adevărată, ci numai că are un grad de *verosimilitate* și că prin urmare în fața ei nu putem să luăm decât o atitudine de credință. James însă nu se oprește la credința așa zisă intelectuală și analizând sufletele mistice, scoate prin această analiză elementele sentimentului religios. E vorba de un sentiment de armonie intimă și perfectă, de pace, de exaltare a vieții ca forță creatoare, ca armonizare. El este o afacere personală, fiecare având o rezonanță specifică. Nu este vorba de o aberație psihică, ci de o formă de înălțare, o plăcere de a fuziona cu ceva mai mult decât noi, o sforțare de a te ridica din lumea profană în cea sacră, cum ar spune Durkheim. Programatic privit, sentimentul religios crește în lume sunta energiilor morale și creează energii. „Este fără îndoială, o excitare, o expansiune *dinamogenă* care

¹⁾ W. James op. cit. pag. 14.

²⁾ W. James op. cit. pag. 27.

tonifică și înviorează puterea vitală. Am văzut în mai multe cazuri, mai cu seamă când am studiat *convertirea și sfințenia*, că emoția religioasă triumfă asupra unui temperament melancolic, dă sufletului perseveranța și comunică obiectelor celor mai de rând o valoare, un farmec, o strălucire cu totul nouă. Este în același timp și o stare biologică și psihologică; Tolstoi exprimă în mod riguros un adevăr, atunci când el numește credința ceace face să *frăiască oamnenii*¹⁾ Un principiu de înălțare biologică și psihică există deci în sufletul religios, care face să-i crească *eul* uneori până la paroxism.

„Religiosul ajunge să-și dea socoteala că acest eu superior face parte din ceva *mai mare* ca el, dar de aceeași natură; ceva care lucrează în univers în afară de el, care poate să-i vină în ajutor și se aruncă în brațele lui când ființa-i inferioară a naufragiat.²⁾ Sentimentul religios produce sfințenia, care nu este altceva decât *un mânunchiu de energii morale*: devoțiune, curățenie, caritate, umilință, supunere, sacrificiu. Sfântul nu este decât un erou al timpului său, în dezacord cu acest timp. Această intuiție religioasă am putea spune că *transportă* ca și intuiția muzicală, pe care cei cei o suferă nu o pot explica. E o stare psihică foarte bogată, cu nuanțe psihice complexe.

Rousseau în *Emile* arată că sentimentul religios pornește din inimă ca un izvor din natură și are ca scop satisfacerea inimei, guvernarea și inobilarea vieții morale. Iar în „*Contractul social*” el distinge între religia omului și a cetățeanului. Cu oarecare greutate putem considera primul punct de vedere ca față psihologică, iar al doilea ca față socială. Rousseau însă privește mai mult din afară religia, nu din interiorul psihicului; găsim totuși și la el, sub termeni abstracti elementele sentimentului religios.

Lucien Arréat³⁾ spune că sentimentul religios nu este primitiv și simplu, ci este derivat și complex. Suntem religioși cu frica noastră, cu iubirea noastră, cu dorința noastră de frumos, cu inteligența noastră: nu suntem niciodată pur și simplu religioși. Iar Ruskin spune undeva că religia este sentimentul care obligă în afară de orice raționament, fiindcă acest sentiment nu presupune raționament, ci mai adesea îi este superior, asemenea aceluia care mână albina la stup și paserea la cuibul său. Este o formă de odihnă a minții. E lăcașul sufletului, pe care părinții săi i l-au construit în

¹⁾ W. James, op. cit. pag. 421.

²⁾ W. James, op. cit. pag. 424.

³⁾ Lucien Arréat, *Les Croyances de demain*, Paris, Alcan 1898.

parte și pe care în parte și pe care în parte și-l construiește singur.

Pentru Herbart „filozofia trebuie să recunoască că nici o cunoștință nu este în stare să dea mai mare siguranță decât credința religioasă. ¹⁾ „El umple de căldură ființa noastră și favorizează unirea dintre oameni. Este semnul aspirațiunii serioase la moralitate, care naște din sentimentul de dependență față de ceva superior. El are o nuanță de umilință, caracteristica oricărei pietăți și fără de care pietate orice învățământ religios e zadarnic.

Bogăția acestui sentiment ne explică în același timp și dinamismul și tonicitatea sa, dar și direcția sa moralizatoare *El este prin urmare un fascicol de frică, umilință și supunere, curățenie și ident, sacrificiu și iubire, admirație și închinare, veracitate, ascetism și forță.* Se înțelege că aceste elemente variază în proporție și în grupare de la individ la individ; unele pot să lipsească, altele să fie întărite.

Noi nu ne vom opri însă aici unde s'au oprit toți pe care i-am citat mai sus. Vom analiza fiecare element în parte, punându-l oarecum în relație cu sufletul copilului, în mod ipotetic se înțelege, dar ipoteze verosimile și posibil de verificat. Vom căuta pe cale analitică, apoi prin sinteze posibile, să vedem cum lucrează aceste elemente și cum pot contribui la formarea personalității morale.

2. Frica religioasă.

După William James instinctul de frică, sau mai bine zis emoția fricii este unul dintre cele trei emoții puternice, celelalte două fiind dorința și mânia²⁾. Și după ce trece în revistă diferitele varietăți ale fricii se oprește asupra fricii de supranatural. E frica pe care o simțim în fața fenomenelor excepționale, neprevăzute și explicabile. Se înțelege de la sine de ce aceste trei emoții: frica, dorința și mânia sunt puternice; ele sunt moduri de reacțiune ale ființei față de mediul încunjurător. Sunt trei atitudini fiecare survenind după împrejurările externe și după starea de inferioritate sau superioritate vitală a individului. Se înțelege iară de ce fenomenele excepționale fac să se nască în individ teama, nesiguranța vieții. „Animalele sunt tot atât de impresionabile ca și noi la fenomenele excepționale. Prietenul meu K Broks văzu într'o zi câinele său, un animal robust și vioi, căzând într'un fel de teroare epileptică la vederea unui os care sărea pe dușunea, fiind mișcat

¹⁾ Pinchebe. op. cit. pag. 309

²⁾ W. James — Précis de Psychologie — Paris — Rivière pag. 343

de un fir invizibil¹⁾). Fenomenele pe cari le vedem pentru prima oară, fără să aibă nici o umbră, de analogie cu cele știute sunt *terra incognita*, în care nu avem siguranță că vom găsi condiții pentru ființa noastră. Încetul cu încetul ne obișnuim însă, căpătăm încredere și siguranță, iar frica dispare. Luăm pe scurt, la întâmplare, explicarea unui psiholog²⁾): Frica este o emoție de formă depresivă, derivală din instinctul de conservare, care cuprinde pe animal la vederea primejdiei și care-l face să fugă, să scape. Fiziologicește, ea se traduce printr'o coborâre a tonului vital (paralizia mușchilor voluntari, oprirea secrețiilor diferite, contracția vaselor, tremurat, paloare etc.) Psihologicește ea comportă grade, merge de la sială la groază; ea trece prin două faze: dacă este înăscută sau hereditară, precedând experiența, atunci este un instinct; poate fi însă și câștigat, rezultat al experimentării pericolului; înșfârșit ea îmbracă două forme *normale* (prudență pentru apărare) și *morbide* (fobiile)³⁾. Avem prin urmare a face cu o stare psihică de prevedere animală, care poate fi și un stimulent și o depresiune. Printrun fel de autosugestiune, individul ia o atitudine fie de gardă, fie de dezertion, când își simte inferioritatea. Și ca să se vadă mai bine dezastrul sufletește pe care-l produce frica, să auzim ce spun doi aderenți ai tămăduirii sufletești (mind-cure) „Inchipuiți-vă un moment felul de trai care ni se impune de la naștere. Sunt anumite convențiuni, obiceiuri sau cerințe sociale, o tendință zoologică, o concepție generală despre lume. Sunt idei conservatoare asupra primei educații, asupra educației, asupra căsătoriei, asupra carierei de urmat. La toate acestea se adaugă o lungă serie de prevederi penibile: după bolile din copilărie, bolile vârstei coapte, apoi acelea ale bătrâneții; ne vom pierde facultățile noastre și vom recădea în copilărie. Deasupra tuturor acestor griji, planează teama de moarte. Este prin urmare o listă nesfârșită de frici speciale, de preocupări tulburătoare⁴⁾ și ceva mai departe „Omul este totdeauna marcat cu pecetea fricei chiar înainte de a se naște; el este crescut în frică; toată viața sa este supusă fricei de boală, de moarte, adică un sclavaj din cele mai înjositoare etc⁵⁾. Convoiul acesta de frici, care ne însoțește toată viața îmbracă diferite forme, degenerând uneori în stări patologice, cum sunt fobiile. Nictofobia (frica de întuneric) se explică prin faptul că (obscuritatea suprimă controlul exercitat de vâz, deschide câmp

1) W. James — Précise de Psychologie — Paris — Rivière pag. 549.

2) L. Dugas — Voc. de psychologie — Paris — Hachette 1910 pag. 105.

3) W. James — op. cit. pag. 83 — cit. din H. W. Dresser — Voices of Freedom New-York — 1899 pag. 38.

îmaginei și favorizează dezvoltarea sentimentului de singurătate care este opresiv¹⁾; e frica în fața necunoscutului pe care ni-l închipuim după rătăcirile închipuirii noastre, sub imperiul nesiguranței. Dar oricare ar fi cauza fricei, ea este primul îndbold spre activitate. Din voință și încăpăținare de a trăi a fiecărui individ, din aceea Leibnitz numea „*extensionis exigentia*” și împreună cu el toți filozofii germani ai voluntarismului, se naște sentimentul neliniștii de soarta ce ne așteaptă; și toate varietățile de frică nu isvorăsc decât din starea de nesiguranță în fața necunoscutului. Sunt alătea exemple cari să ne arate că această emoție dispare odată cu deprinderea, cu recăpătarea siguranței. Fiecare ne putem aminti ce fac mamele când copilul se sperie de ceva: îl apropie cu precauție de obiectul fricei, îl fac să-i pipăie să se convingă, să cunoască. Un surâs neîncercător, un suspin de ușurare și emoția a dispărut. Acest exemplu repetă în mic marea poveste a omenirii care a scăpat și scapă de frică în măsura în care cunoaște. Știința cu alte cuvinte este drumul spre libertate și spre mântuirea de orice frică. Nu intrăm însă în discuția acestei probleme, care poate avea și alte laturi cari să ne dovedească tocmai contrarul.

Din citatele de mai sus tragem concluzia că frica are grade, varietăți, nuanțe. De la groază până la timiditate, e o lume întreagă de nuanțe ale fricei. În studiile pedotehnice de azi studiul timidității la copii ocupă un loc însemnat și această stare psihică este trecută printre obstacolele de adaptare. Deși spune Georges Rouma²⁾ că timiditatea poate avea anumite înrăuriri asupra individului cari îi pot fi folositoare. Astfel timidul capătă obiceiul de a se analiza, de a se compara, de a se convinge de superioritatea sa, sau de valoarea altora. Încearcă astfel ambiția unei răsbunări nobile; copilul găsește cu alte cuvinte în timiditate un tonifiant.

Dar dacă frica în general este depresivă și produce dezastre sufletești, găsim că e o inconsecvență științifică dacă nu se face distincție între diferitele nuanțe de frică: Căci dupăcum am arătat în capitolul I, când am vorbit de dinamismul proceselor psihice, acest dinamism nu rezidă atât în fenomenul izolat, care în realitate nici nu poate exista, ci în raportul său cu restul proceselor psihice. O împreunare neprevăzută poate schimba și forța și direcția unui sentiment. Timidul bunăoară poate ajunge la ambiția despre care am vorbit numai în cazul când timiditatea se întâlnește

¹⁾ J. Demoor et. Z. Jonckheere — La sc. de l'èd pag. 178 — Paris Alcan 1920.

²⁾ Rouma, Pédagogie Sociologique — Paris — Fischbacher 1914 pag. 251.

cu puterea de judecată; astfel timiditatea unită cu o minte obtuză devine depresivă cu totul. Această ipoteză de sinteză este însă sub forma sa cea mai simplă, este însă aproape un adevăr și ne va servi pentru a înțelege frica religioasă.

Frica religioasă nu trebuie confundată cu cea pe care o simțim în fața ghilotinei sau în fața dușmanului imediat și crud. Ar trebui să facem o sforțare asupra noastră înșine, ar trebui să ne așezăm în situația adevăratului credincios ca să ne dăm seama de nuanța cu totul specifică a fricii religioase. Atunci poate nu am mai comite greșala pe care o comit atâția critici psicho-pedagogi, sociologi și alții ce se ocupă cu studiul sufletului colectiv și individual. Toți acestia privesc lucrurile de la distanță și uită că în psihologie, metoda observației și a experienței trebuie neapărat să fie dublată de introspecțiune. Căci fenomenele nu se văd, ci ori ce vedem printr'o intuiție imediată la noi înșine ori le *interpretăm* la alții de pe manifestările lor exterioare. Și William James vorbește de o „experiență religioasă” dar el înțelege prin *experiență trăire religioasă*, adică încercare a emoției religioase la genii mari.

Din Experiențele mele, de altfel la fel cu ale tuturor, am ajuns la constatarea că cu cât cauza nu ne dă timp să amestecăm în frica noastră elemente intelectuale, frenatorii, cu atât mai mult ne apropiem de groază. „Un adult inteligent va înțelege că el nu are să se aștepte la nici un rău dela un urs separat de el prin zăbrele puternice.”¹⁾ E prin urmare nevoie de inteligență sau de alte fenomene psihice care să schimbe frica. Se va înțelege dar că frica religioasă a primitivilor era mai depresivă, fie că zeii lor erau mai feroci, mai actuali; fie că ei, oamenii primitivi erau săraci sufletește iar frica nu-și găsea aliați în sufletul lor, mai ales aliați intelectuali.

Chiar când prin antropomorfizare s'au născut ființe zei închipuiți, ei le atribuiau acestora calități feroce ca și ale lor. Pe măsură însă ce sufletul omenesc s'a îmbogățit, iar ideea de Dumnezeu a evoluat, s'a transformat și sentimentul fricii; el s'a aliat cu credința, cu siguranța și cu tot fascicoulul de fenomene ce formează sentimentul religios. Frica religioasă trebuie dar privită în sinteza ei cu celelalte și atunci vom înțelege de ce ea nu mai poate fi judecată cu atâta ușurință ca până acum. Păcat că toți acei pe care i-am consultat în lucrările lor nu au căutat să studieze aceste elemente ale sentimentului religios. Mai toți au ocolit oarecum pro-

¹⁾ J. Lerguier des Bancels — Introduction o în *priséchi* — Payot — Paris 1932 pag. 259.

blema, ca și când le-ar fi fost teamă să nu dea peste constatări dezastruoase. James, privind lucrurile cu ochiul pragmatistului se pare că a prins mai bine și mai aproape lucrurile. Comparând frica religioasă cu frica ghilotinei bunăoară, vedem că această din urmă frică este amestecată cu disperare, lucru pe care nu-l întâlnim la frica religioasă, mai ales la cei ridicați pe treptele culturii. Cauza fricei religioase nu este amenințătoare ca aceea a ghilotinei, nu este inexorabilă, ca luciul rece al cuțitului executor. Cauza fricei religioase e mai abstractă, mai metafizică, mai fină; și cu atât mai fină cu cât sufletul individului este mai fin. Ea este o frică filozofică, meditativă, amestecată cu speranță, cu încredere în dreptatea și bunățatea obiectului. Am putea face o analogie cu legile omenești, cu frica de aceste legi. Și frica de legi e fină, fiindcă legea nu amenință pe nimeni decât în măsura purtării sale. Se va teme criminalul și cel ce a călcat legea; oamenii cumsecade nici nu simt imperiul legilor. Legile sociale nu amenință decât cu umbra lor și ele stau gata numai pentru eventualități. Dumnezeu civilizatului este altul decât al sălbatecului El este legea cea mai generală, cea mai dreaptă care a prevăzut totuși cele mai mici cazuri și pe cari legile omenești nu le vor putea prevedea niciodată. Și azi antropomorfismul ia parte la conceperea lui Dumnezeu, numai că acest Dumnezeu e făcut din tot ceace se găsește mai perfect în om. Nu mai este niciun Dumnezeu pătimăș și părtinitor ca cei dela Troia, nici zeul feroce sau răzbunător ca aceia ai primitivilor.

Cei nedeprinși cu psihologia ar putea să mă acuze de ateism sau de rătăcire religioasă; deși nu despre existența lui Dumnezeu este vorba aici. Chiar pentru cei mai profunzi credincioși, Dumnezeu este rezultatul unui proces psihic, numai prin acest proces psihic îl poate cunoaște. Cele mai mari genii religioase au cunoscut pe Dumnezeu printr'o iluminare, printr'o revelație care nu este decât un proces psihic complex. Cu alte cuvinte dacă nu vom putea niciodată nici să vedem, dar nici să negăm pe Dumnezeu, sufletul nostru îl concepe așa cum poate. Dumnezeu, *psihologiceste vorbind*, este opera noastră; noi îl facem pe Dumnezeu după chipul și asemănarea noastră. Ni s'ar putea răspunde printr'o răsturnare de cuvinte, că Dumnezeu ne-a făcut întâiu și apoi prin ceace avem dumnezeesc în noi, îl cunoaștem sau fiindcă el există în noi, ni-l închipuim. Pe acest teren discuția alunecă și rămânem la adevărul psihologic că Dumnezeu e opera sufletului nostru.

Fiecare ne închipuim un Dumnezeu mai mare sau mai mic, mai bun sau mai rău, drept sau nedrept după cum ne este sufle-

țul nostru. N'avem decât să privim pe hoțul credincios, care dă, cum se zice, acatești, cu gândul ascuns să îl răzbune față de un dușman. Nu sunt acești Dumnezeuzi oglinzile fidele ale strimtelor lor sufletești? Dar ori cum, bisericii îi revine tocmai acest rol să ordoneze, să schițeze măcar în trăsături generale pe Dumnezeu; să-l sugereze și odată sugerat să-l sălășluiască adânc în sufletul credincioșilor. Numai cei ce privesc religia sub această perspectivă, vor înțelege rostul cel mare al instituțiilor religioase și vor fi de părerea noastră că ele trebuie să evolueze cu sufletele oamenilor. Altfel riscă să sugereze imagini divine pe cari sufletul nu le mai poate primi decât cu hipocrizie.

Dumnezeul de azi este drept și bun; așa cel puțin se muncеște biserica să ni-l sugereze. Și credinciosul este sigur că acest Dumnezeu drept și bun nu-și va schimba acest obicei fiindcă este etern. Nu-l pot cunoaște, dar mi-l închipuiesc așa; îi atribui tot ce este mai superior, mai bun în mine. Ba ce este mai, mult cele mai superioare calități ale mele, le atribui lui Dumnezeu, după ce le-am mărit până la proxism, fiindcă acest Dumnezeu este infinit cu toate calitățile sale. Nu știu ce va fi dincolo de viața aceasta, dar aș fi un hipocrit să nu afirm că tot ceace este pe lumea cealaltă, nu sunt de cât opera sufletului omeneșc. Astfel dacă mă tem de Dumnezeu, acest Dumnezeu e opera mea, atât de perfectă cu calități infinite, cu bunătate și dreptate infinită. De acest Dumnezeu mi teamă, fiindcă *M'ar putea nimici*, dar nu fiindcă mă nimicеște.

Din faptul că numai *m'ar putea* pedepsi și din credința în bunătatea și dreptatea sa până la infinit, nu poate isvorî o frică de tipul celor ce duc la depresime. Este o fină nuanță de frică și tocmai această constatare ne face să respingem teoria depresiei fricei religioase a dușmanilor superficiali ai credinței. Este un sentiment care nu numai că nu va fi vătămător, dar va contribui la tonificarea voinței, la formarea personalității morale.

Frica de Dumnezeu va sădî în sufletul copilului *frica de lege*. Este o emoție care va deprinde sistemul nervos să vibreze tocmai în direcția folositoare a individului și a societății. Și să ne ferească Dumnezeu de școala care va produce oameni fără nici un Dumnezeu! Aceștia se vor simți robi în societate și dintre ei se recrutează anarhiștii și delinquenții. Dar dacă am făcut o apropiere între imperiul legilor și al lui Dumnezeu, cu toate că sunt opera oamenilor și una și alta, trebuie să privim pragmatic lucrurile și vom vedea deosebiri mari.

Legile omenești sunt abstracțiuni prinse în fraze, în conviute

și nu au posibilitate, oricare le-ar fi puterea, să urmărească pe om în toate acțiunile sale. Ele nu pot reglementa decât exteriorul ființei omenești sau foarte puțin interiorul. Sunt atâtea mijloace să te furișezi, să scapi de ochiul legilor omenești; iar dacă sunt indivizi cu adânc respect de legi, este că aceste legi sunt chiar în inima, în sufletul lor. Trebuie să fie cineva cu psihic de Socrate ca să aibă legea în sufletul său și atunci să ne aducem aminte că el spune lui Criton că trebuie să meargă pe calea arătată de el, a legilor, căci de aceasta ne călăuzește divinitatea. O concepție despre lege care se confundă aproape cu divinitatea și care nu putea lua naștere decât într'un suflet ales. Prin urmare legile sunt respectate prin cât divin avem noi.

Să ne închipuim însă imaginea lui Dumnezeu atât de concretă, atât de reală din punctul de vedere psihologic. Un ochiu divin, cărui nu-i scapă din vedere nici cel mai mic gând nu numai fapt al nostru. Să se noteze bine că nu suntem decât pe terenul psihologic și că acest ochiu este o realitate psihică dacă privim la spiritele cu adevăr credincioase. Ar fi o ușurință când ca oamenii de știință, am nesocoti aceste realități psihice și am cădea în discuții zadarnice de abstracțiuni. Căci încă odată trebuie să o spunem, dacă ne putem unii dintre noi să ne îndoim de existența ochiului divin în lume, undeva, nu putem pune însă la îndoială nici'un moment existența psihică a acestui organ divin în sufletul religiosului adevărat. Aceasta imagine, ca proces psihic real, nu părăsește pe credincios niciodată și este cu atât mai puternică și mai concretă cu cât credința este mai mare. Ea urmărește cele mai mici așunzișuri ale profeticului suflet omenească. Este o lumină vecinic așezată și pătrunzătoare ce se confundă cu însăși manifestările sufletului credinciosului.

Ni se va putea obiecta că această imagine va putea fi înlocuită cu cea a unui părinte bun, o imagine mai vie, mai reală, având un corespondent fizic în realitate; sau cu imaginea unui profesor apostol, a unui erou oarecare și care impunându-se copilului, să-i fie călăuză în toate faptele sale. Ar fi prin urmare zadarnic să creem în capul copilului o imagine divină.

Obiecția mi se pare serioasă căci s'a putut observa adesea că imaginea unui bun părinte, unui profesor iubitor, drept și care a știut să se furișeze în sufletele copiilor, aceste imagini ne urmăresc pretutindeni și ne călăuzesc în toate acțiunile noastre. Dacă eşim câteodată din preceptele lor, conștiința ne întrebă par'că: „ce ar spune profesorul tău dacă te-ar vedea?” Căci aceste ima-

gini, la urma urmei sugerate de lumea oamenilor, pot foarte ușor fi înșelate ca și legile făcute de oameni. Imaginea divină însă, cu puterile sale infinite, perfecte după cum am văzut și care ne dă impresia că nu mai suntem în tața omenească, această imagine nu ne mai permite nici o concesie în faptele noastre. Sau dacă ne-o facem noi, ne dăm seama că ne-a văzut și ne așteaptă la sancțiune. Se înțelege însă că frica de sancțiunile divine nu este aceeași ca cea de cele omenești. Dumnezeu este bun și drept, iar dacă ne pedepsește o face ca o necesitate pentru triumful binelui; mai mult decât atât, sancțiunea divină mulțumește chiar pe cel pedepsit; ea nu trezește revoltă nici dorință de răzbunare. Chiar frica pe care ne-o inspiră un bun părinte, un profesor model, are atâta dumnezeesc în ea și este atât de eficace, după câtă bunătate și dreptate închide în sufletul lor; după gradul acestei bunătăți și dreptăți cari îi apropie de proporțiile calităților divine; și mai ales după cât interes poartă copilului, după cum Dumnezeu poartă grija futurora.

„Mulțumită fricei pe care o inspiră forțele invizibile sau superioare de care anumite ființe sau lucruri sunt încărcate ca de o electricitate specială, forța materială nu domnește singură, ea întâlnește limita. Ea învață a respecta drepturile altora, ale celui absent sau celui slab. Un pai așezat deacurmezișul pragului unei colibe, imaginea unui crocodil legată cu o legătură roșie de frunzele unui arbore fac pe hoji să șovăie. *Scrutulul* intră în suflete și cu ele și obiceiul de a rezista impulsurilor, de a-și stăpâni pasiunile, obiceiul care este una dintre condițiunile vieții morale.”)

Frica aduce după sine puterea de frenare și această putere frenatorie cu toate ramurile sale de inhibiție se răspândește în întreg țesutul proceselor psihice. Fiecare fenomen și faptă este oarecum legată ca de un frâu nevăzut și condusă. S'ar putea obiecta că tocmai această înfrânare a fricei îi dă caracterul de despotism psihic și face din individ un rob. Să băgăm însă bine de seamă că obiectul fricei religioase nu este în afară, ci se confundă cu însăși sufletul credinciosului. Frica de pedeapsa imediată a oamenilor spre deosebire de așa numita pedeapsa psihologică, este mai egoistă și poate fi dezastruoasă personalității, poate înăbuși în sufletul copilului tocmai partea cea mai bună; poate omori germenii voinții. Orice despotism omoară voința și dacă nu ai pătrunde în adâncul sufletesc al copilului, ci te-ai ațut numai de individualitatea-i exterioară,

— 1) C. Bouglé — L'évolution des valeurs — Paris — Colin 1822 — pag. 141.

fi încredințat că ai lăsat impresia cât de slabă a unui despot.¹⁾ Supunerea fără consimțământul copilului, fără o pornire din interiorul său spre exterior, este o supunere care cade asupra lui ca un lanț ce trebuie suportat. El nu mai este liber. Priviți la bucuria copiilor când rămând singuri în clasă sau acasă, oricât de buni ar fi părinții sau profesorii lor, îi cuprinde un sentiment de ușurare.

Dumnezeu, psihologiceste, am văzut că este o realitate, o imagine care își are sălășluirea chiar în noi; e ceva subiectiv al nostru, confundat cu însăși ființa noastră. Această imagine conform postulatului citat mai sus al lui James, mișcă într'un anumit fel pătura noastră corticală dându-i anumite deprinderi de funcționare. În lucrarea citată a lui Damoor și Jonckere se vorbește de reflexe cerebrale, cari vor fi condițiunile voinței de mai târziu. Dacă am reușit să sălășluim pe Dumnezeu în suflet, am stabilit un proces psihic de control asupra celorlalte procese psihice. Și cine nu vede în această imagine psihică, ce face creierul să vibreze într'un anumit fel, sămânța conștiinței morale? Este un proces de concentrație mintală. Din această activitate psihică se produce o juxtapunere a noțiunii actuale cu noțiunea trecută, și o judecată, în cursul unei stări active de concentrare mintală, care caracterizează și intensifică aceeași omul numește conștiința. Conștiința ne apare astfel ca un epifenomen dinamic.²⁾ Fiind vorba dar de concentrare să băgăm de seamă că nimic nu poate fi mai favorabil pentru această concentrare, de cât procesul psihic al imaginii lui Dumnezeu. Acest ochiu se confundă cu însăși centrul de control al individului, care știam că chiar în lumea adultă este foarte rar. Cu atât mai mult nu ne putem aștepta să-l găsim la copil. Astfel că în viața lui risipită, fără nicio concentrare, cu imagini fără legătură, imaginea lui Dumnezeu ar fi singurul centru psihic de concentrare și de control. Această imagine deprinde creierul să se freneze, să se controleze, să formeze reflexe și sisteme de reflexe frenatorii și de control propriu. Indiferent decă mai târziu această putere de control propriu se va numi „conștiință morală”. Admițând chiar că un copil a fost crescut independent de orice imagine religioasă și că a căpătat o conștiință morală puternică. Tot psihologiceste vorbind, mi se pare că de conștiința noastră nu ne este atât de frică, fiindcă este a noastră și ne mai putem face unele concesii. S'ar părea că ne contrazicem, căci am spus că și ima-

¹⁾ Vezi -- P. W. Forster -- Școală și caracter -- Deladraux pag. 148 anul 1934.

²⁾ Damoor et T. Jonckere op. cit. pag. 141.

ginea divină este tot a noastră, tot produs al proceselor psihice. Însă conștiința morală spre deosebire de ochiul lui Dumnezeu nu ne inspiră aceeași nuanță de frică tocmai fiindcă sancțiunea ei nu pare tocmai atât de inevitabilă ca cea divină. Dumnezeu este opera noastră, dar credem în această imagine ca în ceva real. Această imagine naște deprinderi nervoase, cari vor fi condițiile voinței morale și ale controlului conștient de mai târziu.

Iată prin urmare frica religioasă exercitând o putere frenatorie și de control, fiind antemergătoarea conștiinței morale. Nu mai e vorba de o frică depresivă, ci deprinde sufletul în direcții favorabile personalității. Totul va depinde de la modul cum pedagogia și educația va ști să uzeze de această forță psihică.

Importantul pentru noi este că nu avem a face cu un sentiment de depresiune, căci obiectul fricii, bun și drept este în noi și ne simțim oarecum liberi și legați de acest ceva superior cu mult nouă. Tot atât de important este însă și faptul că frica religioasă este condiție de concentrare mintală și sămânța conștiinței morale.

Mai multă grijă...

Judecând după marele număr de copii ce se îndreaptă în fiecare an spre: gimnazii, licee și tot felul de școli secundare, concluzia ar fi. că setea de educație și cultură, la noi, crește pe măsura scurgerii vremii.

Marca afluență a fiilor de țărani spre școlile mai înalte ar trebui să constituie un fapt îmbucurător; căci dacă până eri am fost în urma popoarelor culte, azi, datorită împrejurărilor mai fericite, am făcut salturi mari și urcăm cu pași repezi scara civilizației moderne, așa că „peste câțiva ani vom putea fi fără îndoială la cot cu cei ce ne luaseră mult înainte.“*)

Optimismul acesta e îndreptățit numai în formă și motivat prin marele contingent de copii ce intră în fiecare an în școlile noastre, cu o presupusă dorință arzândă de a căpăta educație și cultură.

În fond, însă, situația nu mai permite optimism; căci dacă căutăm adevărata cauză determinată a acestei afluențe, din ce în

*) Aceasta e părere exprimată de Dl. ministru Dr. Anghelescu, în cuvântarea făcută cu ocazia închiderii cursurilor de lucru manual, la Deva în 14 August 1928.

ce crescândă, a valurilor de copii ce părăsesc, an de an, satele spre a se opri în școalele de la orașe, nu o găsim în dorința vie de educație și cultură, ci într-o dorință de căpătuială.

Ori ce sătean azi, dorește să-și facă copilul funcționar; să fie lefegiu al statului, să nu mai rămână la coarnele plugului.

În mintea țaranului nostru, a început a se înrădăcina părerea, greșită, că plugăria e cea mai oropsită meserie, — motive justificative sunt desigur, o știm toți — și caută, o mare parte din ei, să-și scape copiii de ea, trimitându-i la școli, pe care cine știe dacă le vor putea termina vr'odată așa cum trebuie, ca să-i facă „domni“.

În fiecare an, mii de copii de pe întinsele plaiuri ale satelor noastre se dezrădăcinează din mediul acesta sănătos, spre a se transplantă în mediul otrăvitor(?) al orașelor, cu intenția de a deveni cât mai curând, advocați, profesori, învățători etc. . . . fără a se gândi cineva dacă alegerea unor asemenea profesii sunt potrivite sau nu cu aptitudinile lor.

Rezultatele ce urmează după aceasta sunt din cele mai rele, căci încă de la început, cea mai mare parte din ei, recurg numai la „proptecele“ D-lui cutare potentat al zilei spre a fi trecut din clasă în clasă! alții rămân de căruță pe la jumătatea drumului iar cei cari au fost tari în proptele până la urmă, cad la examenele de bacalaureat sau diplomă, și numai o mică parte, adică cei cu aptitudini reale pentru liceu etc. . . . merg mai departe spre scopul propus.

Cei rămași în urmă, devin paraziți periculoși pentru societate. Ei nu mai sunt nici săteni, nici orașeni, ci niște dezrădăcinați, cari nu se vor mai reînfoarce nici odată la coarnele plugului și nici la oraș nu sunt în stare să producă nimic, afară de cazul când procură clientelă poliției, formând o clasă de semidocți periculoși ordinii de stat, și pe care țara va trebui să-i hrănească. Astfel se pierd energii și oameni care în alte domenii ar fi putut face mult; atât pentru ei cât și pentru țara întregă.

Dacă aceștia, mâine, vor constitui un pericol pentru stat, nici cei cari vor reuși să termine liceul și chiar unele academii și facultăți, nu vor avea un viitor mai trandafiriu, deoarece peste câțiva ani când vor fi câte 3—4 concurenți pentru fiecare post sau serviciu plătit de stat, o mare parte nu vor avea locuri. Vor rămânea iarăși în sarcina statului. La fel cei cu profesii libere: nu și vor putea agonisi „pâinea cea de toate zilele“. Iată dar răsplătani uncei, a sforțărilor și cheltuelilor făcute.

Se va creia o clasă de proletari intelectuali și o clasă de semidoceji. Iată dar ce poate rezulta din neprevăderea celor ce continuă să îndrumeze în fiecare an, fără nici o considerație logică, generațiile tinere spre școli cari din cauza aglomerațiilor de azi, nu numai că nu pot face educația necesară; dar nici nu vor putea asigura nimic absolvenților de mâine.

Generațiile tinere sunt nădejdea unui neam! Cum le vom educa azi, așa ne va fi țara de mâine; pentru aceasta se cere mai multă grijă, căci țara și neamul nostru trebuiesc ferite de bolșevism și toate celelalte concepții nesănătoase ale vecinilor din răsărit, cari nu pierd nici o ocazie spre a ne importa doctrina lor inveninată. O fac însă fără folos, au constatat-o și ei acum, căci la noi nu prinde.

Există la noi o direcție către care nu prea se îndreaptă fiii satelor; o direcție practică, cu izvoare abundente de câștig și cu promisiuni de viitor frumoase: meseriile și comerțul.

Aceste surse vitale, sunt azi aproape exclusiv în mâinile streinilor, dela cel mai mic atelier și până la uzinele colosale ale industriile noastre; de la baraca unde se vinde bragă și limonadă până la banca a toate stăpânitoare a lui M. Blank.

Meseria și comerțul, templu sfânt al muncii productive și al comerțului cinstit, e locul unde trebuie să înfrățim țărânul nostru viguros și să gonim afară pe streinii cu pistrii, cari au prins rădăcini acolo, speculându-ne și înșelându-ne fără nici o rușine. Au acaparat aproape toate bogățiile frumoasei noastre patrii și nu s'au sfiit să ne arunce în lanțul robiei economice.

Da! așa e! căci la noi a bătuit, endemic, funcționarismul cu mizeriile lui, iar ei, streinii cu ochi de gușter, nesupărați de nimeni și-au ales partea cea mai bună. Au fost liberi s'o facă. La noi, munca n'a fost îndeajuns prețuită; nobilitatea și valoarea ei morală, socială și materială, n'au fost reliefate. E drept că bătrânii în înțelepciunea lor au zis: „Meseria e brățară de aur“. Dar noi ne-am mulțumit cu brățările false pe cari ni-le-au oferit hii lui Israil, după ce și-au oprit pentru ei pe cele veritabile.

În comerț, acelaș lucru: ne servesc ce le place și cum le convine; ei fixază prețuri când au de cumpărat și tot ei când vând; ei sunt marii capitaliști ai țării și pot dispune de noi după plac. Noi?... urmași ai celor ce și-au vărsat sângele pentru unitatea națională a neamului, suntem oi blânde; jucăm după cum ne cântă, muncim din greu; plătim dobânzi ce de multe ori ajung egale cu capitalurile; noi regresăm, dar progresază toți

ai lor, cari au introdus fraudă și corupția în toate ramurile vieții noastre publice.

Desigur „Eroii noștri“ cu care ne mândrim noi, nu se vor fi mândrind cu noi ! Se prea poate să ne și blesteme pentru indiferența noastră : dar „Învățul are și dezvăț“, e dictonul care-și găsește aplicare în cazul acesta. Cum s'au învățat, așa se vor dezvăța !

E timpul să ne dăm seantă ! Să procedăm cu mai multă prudentă și rapiditate ; să intrăm în stăpânirea bogățiilor țării și a izvoarelor de producție și câștig, îndrumând și pregătind pe copiii noștri în școlile de comerț și meserii.

E drept, ne va trebui un timp cam lung de pregătire ; dar nu mai poate aștepta ; căci dacă se va continua cu nepăsarea, ar însemna înconștientă de marile interese naționale.

Dacă nu ori ce copil e capabil să urmeze liceul sau altă școală ; nu e mai puțin adevărat că ori care e capabil de a presta o muncă, potrivită puterilor și capacității sale. În domeniul intelectual, condițiunile de muncă reclamă calități mai ales, față de cele ce pretinde munca fizică.

Direcționând astfel pe copii, rezultatele vor fi multiple : se vor forma din ei cetățeni muncitori și cinștiți, folositori patriei, cari vor putea trăi din produsul muncii lor, fără a fi nevoiți a recurge la mijloace necinstite, la care e forțat funcționarul de azi, în atâtea cazuri. Vor fi cetățeni liberi și independenți ; iar țara în locul acelei armate de proletari și semiproletari neproductivi și periculoși ar avea numai oameni cari să muncească și să producă. În locul străinilor cari au introdus necinstea în meserii și comerț, am avea atunci oameni cinștiți, cu simțul răspunderii și al datoriei, căci prin muncă activă se face educație și cultură adevărată.

Și când școlile celelalte vor fi scutite de marea aglomerație de azi, își vor putea ajunge scopul cu mai mult folos, căci vor avea profesori suficienți, prin faptul că ar scăpa de convoiul claselor paralele numite azi cu toate literele alfabetului : cl. A. B. C, etc. și la cari n'au profesori bine pregătiți. Numai devenind stăpânitori practici ai țării, vom fi adevărații ei stăpânitori.

Natural că pentru acest lucru, statul e cel dintâi cari trebuie să pună mai multă grijă, înstituiind în primul rând oficii de orientare profesională, oficii cari în urma studierii pedagogice a aptitudinilor elevilor să le indice profesiunile ce vor trebui să-și aleagă, optind pentru știință pe cei anume dăzuți ; iar prin legislația școlară să egalizeze prestigiul meseriilor.

Până atunci, noi prinii îndrumătorii ai copiilor de la sate, (familia nu face aproape nimic) vom căuta să le facem plăcute meseriile și comerțul, să distrugem acele idei false pe cari le au unii țărani: că funcționarismul e mai de preferat fiind mai superior meseriilor.

Un meseriaș bun face orice meserie o artă; dar un funcționar, fie el cât de bun, tot nu va fi scutit de greutatele materiale ale vieții, să ne mai gândim la șicanele interminabile cărora e supus și de care meseriașul e ferit.

Să nu uităm că satele sunt adevărate izvoare de energie națională, așa că fiilor lor prin trecerea în viața orașelor să ducă acolo, în cosmopolitismul de azi, bărbăția și calitățile rasei noastre, prin care să poată eclipsa pe veneticii ce ne sfidează azi.

Să nu uităm deasemenia, că agricultura meseriile și comerțul sunt izvoarele materiale de viață, nu numai celor ce le practică, ci a statului întreg și că dacă ele se vor dezvoltă, statul va progresa.

Când fiecare om va fi pus să producă ceea ce e în stare în domeniul muncii fizice cât intelectualele, se va revoluționa viața economică, iar rezultatul va fi cel mai bun.

Ridicând munca la rangul de cult, ne vom asigura mai mult decât putem azi prevedea. Exemplul Germaniei.

Muncind fiecare individ în direcția înclinărilor sale, accesivitatea treptelor sociale va fi motivată și susținută în mod vizibil de capacitatea fiecăruia, scăpându-ne astfel de potențaii zilelor noastre cari în cea mai mare parte nu fac nimic mai mult de cât umbră, silindu-se să zăpăcească, de multe ori lumea, cu ideile lor, pretinse, înaintate dar pe cari nu sunt în stare să le traducă în fapte.

Îndreptându-ne spre comerț și meserii, sentimentul național va putea să se desvolte și mai bine, asigurând o solidaritate națională de o coeziune mare, datorită faptului că munca nu numai că te leagă de colțul de pământ pe care-l muncești, dar netezește și asperitățile dintre clasele sociale, anticipând astfel viața socială în cari copii au să intre mai târziu, prin deșteptarea sentimentului valorii sociale a muncii, a greutății ei, care e semința marilor virtuți sociale: solidaritatea și altruismul activ.

Noi s'avem deci în primul rând mai multă grijă, căci a noastră-i și această datorie.

COSTICĂ N. ATANASIU

„Lumină, mai multă lumină!”

Odată realizat visul strămoșilor noștri, de a ne vedea cu toți românii în hotarele etnice ale neamului nostru, o datorie destul de mare și aceasta, este de a consolidă, de a pune pe temelie trairnică aceea ce am câștigat cu sacrificiul sângelui a sute de mii de mucenici ai neamului.

După realizarea „României Mari” nu trebuie să ne îmbătăm de măreția cuvintelor și să ne culcăm pe urechea mulțumirii sătule. Să nu uităm că și Rusia a fost „mare” dar că ignoranța și dezordinea morală și socială, toată nenorocirea putregaiului intern, a prăbușit-o într-o clipă. Statul ca și omul e mare, nu prin rangul ce-l ocupă, ci prin tăria morală ce-l stăpânește și-l conduce. La un stat, această putere sufletească este rezultatul valorilor individuale ce-l compun.

Ne trebuie și nouă o ridicare morală a fiecărui individ, ne trebuie caractere, căci: „Caracterele, mai mult decât talentele, hotărăsc soarta popoarelor și forța morală numai, le poate apăra de învingere și nimicire”. (Regele Carol)

La începutul veacului al 19-lea, Copenhaga este bombardată de Englezi, iar Danezii se găsesc într-o depresie morală aproape de moarte. Nicolae Grundtvig, redesteptătorul conștiinței naționale în Danemarca, nu urăște pe Englezi, ci merge în țara lor, ca să cunoască prin contrast cauza slăbiciunii poporului său și cu uimire constată că tăria țării stă în tăria indivizilor conștienți de drepturile și datoriile lor. „Fiecare cetățean englez e un om; știe ce vrea, știe unde să calce și tinde mereu spre ceva mai de seamă; nu eră ca al lui de acasă, cari „oftau” și se străduiau să aibă asigurată numai o bucată de pâine”.

„Lupta armelor s'a terminat, trebuie să începem lupta pentru principii, moravuri și caractere” zice Fichte, după ce Napoleon a fost doborât și patria lui liberată.

Acesta să fie și idealul nostru astăzi. O regenerare morală se impune.

O trezire a conștiințelor se cere. Fiecare cetățean român să fie conștient de drepturile și datoriile lui, fiecare Român să știe unde să calce, fiecare Român să fie un „om”.

Pentru îndeplinirea acestui ideal ne trebuie o luptă și mai

aprigă decât lupta piept la piept cu baioneta. Și lupta este cu atât mai grea, cu cât avem de luptat cu un dușman numeros atât în pătura cultă cât și în cea de jos, care se găsește într-o noapte veșnic întunecoasă. Lupta deci trebuie dusă pe două fronturi. Sus trebuie luptat cu toată țaria, pentru regenerarea morală, căci dacă este așa, după cum ar fi declarat un deputat din cei arestați cu ocazia fraudelor cu terenurile petrolifere din Dâmbovița, că: „Dacă ar fi să se aresteze toți necinstiții și hoții dintre deputații și slujbașii mari ai țării, 99 la sută, n'ar scăpa de pușcărie“, (Din Lumea și țara) apoi în zadar am avea un Fichte, un Grundtvig, n'ar avea niciun rezultat talentul oratoric al lui Cicero sau Jean Jaurès, căci la potopul de vorbe, cât de pătrunzătoare, cât de captivante ar fi, ei și-ar astupă urechile. Atunci cu drept cuvânt, numai un Vlad Țepeș ar fi în stare să ostoiască această nerușinare. Ne place să credem că nu este tocmai așa. Am dori totuși, să vedem pe acel regenerator al țării noastre, care desbrăcat de orice haină politică, dezinteresat de orice bun material, să pornească lupta cu toată sinceritatea și cu toată ardoarea.

Aici, la pătura de jos, lupta trebuie dusă, în mare parte, de noi învățătorii și de alți „luminători“ ai poporului. Aici trebuie dusă lupta așa fel, ca fiecare cetățean să știe ce vrea, să cunoască ce e bine și ce e rău, să-și cunoască drepturile, de care să se folosească în mod inteligent. Pentru aceasta, îi trebuie mai întâiu cultură, luminarea minții lui. Dar și la atingerea acestui scop, suntem împiedicați de felul cum se face astăzi politica. Dacă Goethe ar trăi astăzi în țara noastră, pe lângă cuvintele: „Lumină, mai multă lumină!“ ar exclama cu siguranță și: „Politică“ mai puțină politică!“

Poporul nostru, dacă a fost un popor conștient de unele datorii, aceasta s'a datorat bunului simț, de care s'a bucurat prin firea lui, Românul; dar politica dusă astăzi, cu atâta îndârjire de diferitele partide politice, nu numai că i-a distrus și acel bun simț, dar l-a făcut să nu mai aibă nici-o încredere, absolut în nimeni. Cine trăiește în mijlocul poporului, îl vede cât de dezorientat este. Nu este decât un popor, care se interesează să-și aibă asigurată pâinea cea de toate zilele.

Nu se aude un intelectual, ce trăiește în mijlocul său, de cât că poporul este rău, nu trebuie ajutat și altele de felul acesta. Întrucâtva este adevărat. Să cercetăm însă și luăm măsuri de îndreptare. De sus îi vin exemplele rele cu desfrâul ce se duce până și între „aleșii națiunii“, cei mai de jos, n'au puterea sufle-

tească să-și ridice glasul și chiar dacă pe ici sau colo, câte unul dă semnalul de trezire a conștiinței, este luat în râs, așa după cum probabil voi fi luat și eu, când veți citi acest articol. Sunt mulți, cari dau acest semnal prin ziarele politice, dar nu știu câți cu sinceritate și fără interes vor fi dintre aceia, căci nu prea se văd faptele. „E o slăbiciune a te plânge mereu de corupția oamenilor, fără a pune mâna să o dobori. E egoism a te sătura și o ocări amar pe oameni, fără să le spui cum să se îndrepte”, zice Fichte. De aceștia sunt cei mai mulți dintre cei cari astăzi strigă: „Țara noastră e pe pragul prăbușirii”, dar ei în schimb, când le vine bine, își vără mâna până în coate în averile statului.

Mai bine lăsați poporul în pace d-lor politicieni! Nu-l mai duceți cu „zăhărelul”. Nu-i mai faceți „curte” spunându-i: „Tu ești talpa țării, tu hotărăști soarta ei”. Nu așa veți face democrațism, ci căutând a-l lumina. Numai atunci în adevăr vreți binele țării, când veți căuta ca din fiecare Român să faceți un cetățean conștient. Atunci în zadar se vor mai scula, vor mai răsări oameni „democrați”, căci vor fi isgoniți cu pietre de acei ce-și cunosc dreptul de cetățean. Poporul nu va mai fi ca o turmă de oi, ce merge acolo, unde-l duce „urecheatul”.

Lăsați metoda de până acum, dați-i lumina necesară și atunci fără bătăi de tobă, fără trâmbițări de principii, el va ști să alcagă pe acel ce vrea binele lui și al țării.

Dacă toți aveți astăzi curajul să spuneți că sunteți ai poporului, deșteptați-i conștiința, faceți-l cetățean luminat și apoi vă va alege pe cei ce meritați. În felul acesta am termină cu caraghioz-lăcul politicei de astăzi și vom putea să muncim în voie pe ogorul însănătoșitei culturale și morale, apropiindu-ne de națiile, ce ne-au luat cu mult înainte, deși unele cu mult mai mici decât noi și cu un trecut istoric și-o așezare geografică mai puțin de învidat.

Ajutați-ne pe noi învățătorii, să facem ca fiecare cetățean să știe a iubi și a respecta libertatea și ordinea, munca și știința. Aceștea sunt deprinderi, cari sunt temelgia unui stat bine întocmit.

Ajutați-ne pe noi, toți oamenii, ce voiți bine acestei țări, pentru a scăpa generația actuală dela sate din ghiara ignoranței, a neîncrederei, a egoismului, a sărăciei, a beției și a toate relele ce-o stăpânește. Atunci putem zice fără teamă: „Tu iești talpa țării”, căci atunci știe ce voește.

În sfârșit mă îndreptez către colegii învățători, cari au în mână soarta tinerilor generații, iarăș cu cuvintele înțeleptului rege Carol :

„De sentimentele ce veți sădi în inima tinerimii, prin creșterea ce-i veți da, atârnă tăria morală a generațiilor viitoare.

Viața D-v urmează deci să fie o pildă neîntreruptă, căci care indeletnicire mai sfântă poate fi decât aceea de o face din copilul de astăzi hărbatul, care mâine va fi chemat să slujească și să înalțe patria?”.

ALEXANDRU POPESCU
învățător.

O carte pentru popor.

Literatura noastră pentru popor e insuficientă, dacă nu chiar absentă. În afară de cele câteva cărțuții vechi cari circulau pe vremuri în populația rurală, n'am făcut mai nimic pentru a spori cărțile pentru popor. Unele cărți de bun folos, apărute pe ici, pe colo, nu s'au bucurat de o largă răspândire la sate, pe când bibliotecile sătești înființate instantaneu după războiu, sunt alcătuite din cărți cari nici nu se adresează poporului și nici nu pot fi citite de popor. Populația noastră rurală, bântuită de semi-analfabetism, are nevoie de o literatură potrivită care să-i cultive și sufletul și mintea. Pentru acest lucru însă, e nevoie de oameni cunoscători și e necesară o muncă plină de râvnă, pe lângă un sprijin eficace.

Am citit cu bucurie volumul de povestiri populare ale d-lui Gh. Tulbure intitulat: „Când umblă Dumnezeu cu Sânt-Petru pe pământ“, apărut în zilele acestea. Sunt treizeci de istorioare, cuprinzând o parte din minunile și pătaniile cu cari imaginația populară a știut să împodobească scurta petrecere pe pământ a lui Isus Cristos și a Apostolului Petru. Subiectele lor sunt adunate din ținutul Crișanei și al Maramureșului și constituiesc — cum spune autorul — „o lectură de folos sufletesc și pentru tinerimea din școală și pentru țărâimea acestui colț de țară, unde cartea românească la sate se întâlnește rar și unde graiul neamului răsună încă stăleț, ca un trist ecou al vrenturilor de asuprire“...

Povestirile d-lui Gh. Tulbure sunt scrise într'un stil limpede și într'o limbă românească fragedă, care, deși păstrează provincialismele, nu pierde nimic din farmecul ei aproape arhaic. De altfel autorul nu se află la început. Înainte de războiu ne-a dat o frumoasă colecție de „Cântece populare“ din ținutul Făgărașului. Iar acum câțiva ani un alt volum de „Povestiri cu lățe“, care s'a

bucurat de o bună primire în popor. Credem că nu se va opri aici. Ultimul volum ni-l indică încă odată ca pe unul dintre puținii scriitori buni în domeniul literaturii pentru popor, care reclamă muncă și oameni de talent. Volumul d-sale „Când umblă Dumnezeu cu Sîn-Petru pe pământ“, trebuie să se bucure din partea tuturor de un concurs larg, pentru a putea să pătrundă în casele țărănești, unde e atâta nevoie de astfel de cărți.

Avem nevoie de cărți pentru populația satelor mai ales cea dela graniță, ținută atâta amar de vreme sub călcăiul înținericului. Avem nevoie de cărți românești, bune și eficiente. A pune aceste cărți în mâna țaranului român, este într'adevăr o faptă culturală, pe care avem datoria s'o săvârșim cât mai des și cât mai mulți.

GEORGE A. PETRE.

Mărturisire.

Bucură-te, bucură-te și strigă 'n bucurie, suflete al meu!

Pe alife se văd cum vin mereu! Cu traista subțioară, doi-trei s'apropie; s-al mei, s-al mei! Ogorul muncii mele, suflete plâpânde, nădejdea Neamului, Veniți, Văștept cu brațele deschise.

Mi-e dor de voi, de când nu v'am văzut.

B Veniți copii! **B**inecuvântată fie vrâsta voastră! **C**luj

Copil, copii! Ce mult n'aș da, să pot fi iară prieten cu voi, alături de voi, cu traista mea, cu cartea mea, în rând cu voi!

Veniți copii!

Iată-i! După două luni de vacanță, sosirii tin nou. Am să le fiu tată, frate; mamă, soră; prieten cu ei.

Deu sufletul meu și inima mea focul credinții, dragostei și iubirii să le revars.

Alăfia ochi spre ochii mei privi-vor; atâtea inimii din dragostea mea gusta-vor.

Smerenia și credința mea, va fi credința lor; virtutea mea, lăria lor.

Ah, suflete plâpânde, viitor Popor, în mîna mea e soarta voastră.

— *Chemarea mea mai gingașă ca toate; chemarea mea-i divină; chemarea mea-i cercare spre-o lume mai curată, în care să nu fie atâtea țigănie, atâtea nedreptăți, atâtea farisei și demoni pe pământ.*

Suflete plâpânde! Eu voi fi cărma voastră; voi fi farul spre care să vă îndreptați.

Suflete al meu! Ești plin de datorii! De vrei să fii lumină, te luminează; schintea din tine numai așa va străbate întunerecul.

Inima mea! Iubește-i, căci voi fi 'nconjurată de aceiași iubire; alungă din tine tot ce ți-e protivnic și nu te-o lăasă la tine să-ți primești.

Și-atunci, în ceasul când a meu menire și-o lua sfârșit, să pot plecă cu fruntea sus.

GHI. SABOLCEANU,
invățător, dir.

Aseclafunea Invățătorilor Bihoreni. subsecția Aleșd-Bratca

Darea de samă

asupra petrecerei aranjată de „asociația“ Invățătorilor Subsecția Aleșd—Bratca, la 4 Iunie a. e. în comuna Aleșd „în folosul Casei Invățătorilor“.

a) Venitul Serbării	10329 Lei.
b) Spese	4024 „

Venit curat: 6305 Lei.

Suprasolviri pentru scopul serbării: Dni Lungu 20 Lei, Tulvan Ștefan 60, Bere N. 40, Ioan Filip 20, Ștefan Kovacs 100 Ioan Antonescu 100, P. Dan 20, Gh. Bota 60, Dna Bolis Livia 20, Lascu 100, A. Drimba 120, Iaricicăi 60, P. Pop Gheorghe 60, A. Mateiescu 40, Dna vâd. Cristina Pal 100, Dr. Ioan Iacob 100, Maior Drimba 100, Oțo Oț 100, Simion Filip 20, Dna Elena Stenberg 50, M. Bercea 30, G. Șerban 20, G. Bercea 20, Ioan Lippert 50, Pop Grigorie 100, Naghi Gheza 100, Stenfeld 100, Merciu și Gulaci 100, Schwartz B. 100, Șerbu Saul 100, Banca populară Borod 100, A. Micuția 200, Dr. Moldovan 200, frații Mendel 100, Dr. Calman 100, Coziciu 100, Cipău N. 60, Cocis B. 100, Dr. T. Stanca 100 Goldberger 60, I. Aba 100, Dr. N. Poinar 100, Silviu Chiornită 200, M. Bergeș 100, Magyari 100, Klein D. 100, Ruparciu 50, Zederver 60, N. Kohn 60, B. Samuel 50, Dna Veigner 100, Munteanu pft. maj. 100, A. Mascanu 100, I. I. Iacobfi 100, Dr. Iacobfi, 100, I. Boros 100, A. Terebeși 200, N. N. 50, N. N. 20, Ștefan Domocoș 100, P. Todor 300, N. Bihuri 60, Dr. Havasi A. 100, Dr. A. Ujfalusi 100, Dr. Paul Luran 100, Dr. Maximilian Timar 40, A. Uleciar 100, A. Friedmann 100, G. Loor 100, Dna O. Budahazi 40, Dsra, G. Bereny 40, G. Man 40, Șt. Papon 40, Șt. Seghedi 40, A. Boguți 20, C. Pop 20, V. Pinter 40, 40, A. Mateiescu 60 Lei.

În numele corpului didactic aparținător Subsecției Aleșd-Bratca tuturor contribuitorilor le exprim profundă mulțumită.

Lugașul de jos la 11 Iunie 1928.

EUGEN DRIMBA
inv. dir. pres. subsecției.

Serbări educative. În după amiaza zilei de 12 August 1928 am asistat la serbarea culturală aranjată pentru popor, iar în seara acelei zile pentru intelectuali la școala primară din Rontău.

Mi-a umplut sufletul de bucurie nu într-o atâta măsură perorarea textului a bucăților din programul desfășurat, ci mai mult împrejurarea că la aceste serbări a luat parte nu numai poporul din localitate, ci și din comunele din apropiere, precum și un număr neobișnuit și considerabil de intelectuali din jur, ba chiar și din delă Oradea. Să vede că dibăcia învățătorului acestei școli, care din sezon în sezon aranjează serbări educative pentru popor și intelectuali a trecut peste hotarul comunei.

Nu vreau, ca prin aceasta să scot în relief, ca spectator calitățile Dlui. Ilie Teodor, ci ași vrea ca prin aceasta să se dea imbold tinerilor noștri dascăli, cari au toată posibilitatea de a aranja în cercul lor de activitate serbări de măsura celor din Rontău.

Interesul ce-l poartă Dl. inspector al învățământului primar Pompiliu Dan nu numai învățământului ci și serbărilor educative, se vede și din împrejurarea că în todeauna este de față și inaugurează programul cu vorbirile D-sale folositoare și de direcțivă.

Atât d-nii învățători, cât și elevii și elevele școlilor normale și liceu, cari au desfășurat programul cu „Cântecul de seară”, „Șoldan Viteazul”, „dansurile naționale”, Bucuroaia și „Ruga delă Chisteu” — sau achitat cu multă dibăcie. Delă aceste serbări ne-am îndepărtat satisfăcuți, — mulțumiți în suflet și în speranța revederii, că rezultatul, atât moral cât și material, care s'a destina pentru casa învățătorilor din Bihor, — dlui. Ilie îi va da îndemnul repetiția acestora. Așa să fie.

UN SPECTATOR

La serbarea culturală ținută la 12 Aug. 1928 în Comuna Rontău s'a încasat ca suprasolviri următoarele sume:

Delă Dl. insp. Pompiliu Dan . . .	500 Lei
„ „ direct. inv. Nicolae Fîru . . .	100 „

Total Lei 600 adecă șase sute.

ILIE TEODOR
conduc. serbărilor.

Ministerul Instrucțiunii — Cabinetul Ministrului

No. 111-131 din 6 Sept. 1928.

Domnule Director,

Ministerul Instrucțiunii a fost sesizat de numeroase plângeri, venite atât direct, cât și prin presă, că s'ar fi conștințând abuzuri cu recomandarea cărților didactice de curs primar, nelăsându-se membrilor corpului didactic liberă alegere a manualelor de introdus în școală, și impunându-li-se anumite cărți de către organele de control ale învățământului. Chestiunea a fost trimisă în studiul Consiliului Permanent al Instrucțiunii, spre a aviza la luarea celor mai nimerite mijloace, care, fără a împiedeca emulația autorilor pentru elaborarea de manuale din ce în ce mai bune, să împiedece abuzurile cari s'au semnalat. Până ce se vor lua aceste măsuri, Ministerul aduce la cunoștința tuturor organelor sale de control și tuturor membrilor corpului didactic, că privește ca o gravă infracțiune de ordin moral și disciplinar orice imixtiune de felul celei semnalate și că înțelege a lăsa membrilor corpului didactic cea mai completă libertate în alegerea manualelor, întrucât ele sunt aprobate de Minister. Fiind decise a reprimă cu servitate abaterile dela această dispozițiune, Ministerul roagă să i se semnaleze orice caz în care vre-o persoană din serviciul de control ar fi încercat să intervină cu rugăminti, cu promisiuni, cu presiuni sau cu amenințări, pentru introducerea manualelor anunțitor autori, și nu ale altora,

Ministrul Instrucțiunii
Dr. C. ANGELESCU

No. 3164/1928.

Ordinul No. 61095—928 al Ministerului Instrucțiunii publice Vi se comunică spre știre și conformare precum urmează: Ministerul Instrucțiunii, intenționând a crea Muzeu școlare și Muzeu etnografice pe lângă școlile din sate și orașe, vă invităm de urgență a comunica D-lui Inspector—Instructor, Vasile P. Dumitrescu str. Mătășari No. 5 București, dacă în trecut sau acum v'ați ocupat de această latură școlară și anume dacă aveți la școala Dv.:

1. Colecțiuni de animale împăiate, de mineralogie și botanică.
2. Obiecte istorice sau preistorice, găsite și răspândite pe la locuitori în satul (orașul Dv.)
3. Colecțiuni de monete vechi și noi.
4. Lucruri casnice de dată veche sau nouă (rășboiu de țesut, vârtelnică, sucale, fuse, furci de tors, rășchitori suveici, spate etc.)

5. Obiecte gospodărești (oale, strupchini, ciubare, pirostroii, ulcioare, linguri, dozițe, coafe, tronuri etc.)
6. Obiecte bisericești (cruci, candele, icoane, epitrafie, aiere etc.)
7. Obiecte militare din războaiele 1878—78—1913—1916—1918 (puști, baloane ranite, gloanțe, gamele, hârți, scrisori, etc.)
8. Obiectele casnice (servete, prosoape, fi velințe, fute, marame, cămăși, cojoace, etc.)
9. Instrumente de muzică națională (fluere, buciume, cimpoi, naiu etc.)
10. Unelte de muzică (plug de lemn sape, lopeți, furci, seceri, coase).
11. Cărți și manuscrise vechi acte de danii danii, acte de pricini și monștenire etc.)
12. Lucrări de artă, (bronzuri pietre, ghipsuri, lemn, picturi, desene și fotografii, etc.)
13. Artă națională în lemn: creștături în lemn: (măneri de cușite, băte-porți policoare, etc. ouă incizate etc.)
14. Unelte industriale: (seule de muncă, locale, tâmplărie, o-lărie, dogărie, etc.)
15. Petice de țesături locale: în cânepă borangic, bumbac, ipânză dimie, aba, scoarțe naționale.)
16. Inscricții istorice și preistorice aflate pe la diferiți particulari și în fine orice ar putea interesa ca viață a poporului român din tipurile cele mai depărtate și până în prezent, pe locurile acestea.

Toate aceste lucruri cari de au o valoare acolo unde sunt izolate și neștiute de nimeni, aduse însă la școală edichetate cu numele donatorilor și cu notarea evenimentului ce a produs însemnătatea obiectului notat, vor fi puse în adevărata lor valoare ca obiecte istorice, ce vor vorbi viitorimii de pildă: o baionetă cu care a atacat dușmanul și a fost smulsă din mâna lui la atac, cât de mult vorbește școlariimii de azi și de mâine.

O ranică străpunsă de gloanțele dușmane și care a apărut viața oșteanului reîntors sănătos acasă, căia valoare nu are pentru copii și adulții satului. Dacă o parte din aceste obiecte și lucruri enunțate mai sus le aveți la școală Dv. sau sunt adunate în altă parte în satul sau orașul Dv. sau aflate la persoane particulare, vă rugăm să binevoiiți a comunica ce anume aveți, unde anume le păstrați și cine sunt deținătorii lor?

No. 2780 1928.

Apărând revista „Sfetcicul Mameșor” revista pentru popularizarea științei și educației, Ministerul o recomandă grădinelor decopii.

Redacția și administrația acestei reviste este în strada Poetul Cerna No. 1. (fosta Beliade).